

ئەمەرىكا بۇدجەى سالانەيان (75) ھەزار ملىون دولارەو نزيكەى ملىوننيك و چارسەد ھەزار كەس ئيشى تيدا دەكەن. نزيكەى ھەقەدە ھەزار دەزگای پۇليس و، ھەقەدە ھەزار دادگای تاوانى و، پتر لە ھەشت ھەزار بىكەى بريكارى داواكارى گشتى و، پىنج ھەزارو ھەفسەد دامودەزگای چاكسازى (بەندىخانە)و، پتر لە سى ھەزارو پىنج سەد بىكەى چاودىرىكردن ھەن. ژمارەى ئەو خەلكەش كە بەم دەزگایانەدا رەت دەبن ديسان ھەر ژمارەيەكى زۆر گەورەيە. تەنھا لە دووسى سالى سەرەتاي نەو دەكەندا دواز دە ملىون فەرمانى دەستگير كردن لەلايەن پۇليسەو دەركراو كە پتر لە دوو ملىونى تايبەت بوو بە كەتن و تاوانى گەورەو ترسناك. جگە لەو بەك ملىون نەوجەوان دراو نەتە دادگاکانى نەوجەوانان، تىكرای ئەو خەلكەى سالى 1995 لەژىر بەرنامەى چاكسازيدا بوون پىنج ملىون كەس بوون. شايانى باسە بنیادنانى ھەر خانەيەكى بەندىخانە ھەفتا ھەزار دولارى تیدەچى، خەرجى ھەر بەندىكەش لە بەندىخانەدا بىست ھەزار دولارە لە سالىكدا، بەلام بۆ نەوجەوان دەگاتە بىست و پىنج ھەزار دولار.

ھەر لەبەر ئەو ھەشە ترسى خەلك لەمەترسى تاوان رۆژ لەدواى رۆژ لە زيادبوون دايە. پىوەرەكانى راي گشتى لە ئەمەرىكا پيشانى دەدەن كە زۆر بەى خەلك پيشان وايە ديار دەى تاوان گەورەترين كيشەو گرفتى كۆمەلايەتە. ھەر بەپى ئەم پىوەرەنە، ئىستاكە (62%) ى خەلكى ئەمەرىكا پيشان وايە كارىكى زۆر خەتەرناكە بەشەو دەربچن.

4. نایا تاوان ديار دەيەكى ناسايیە يان نامۆ؟

لەژىر روشنايى ئەو راستيانەى سەرەو، ھەندى لە زانايان گەيشتنە ئەو قەناعەتەى كە ديار دەى تاوان ديار دەيەكى ناسايى و سرووشتیە. دۆركايم يەككە لەو زانايانەيەو دەلى نەك ھەر ناسايیە بگرە زەروريشە بۆ پيشكەوتنى كۆمەلايەتە، چونكە ھىچ پيشكەوتنىك بەبى ئازادى نايەتەدى، لەبەر ئەو ھەر كۆمەلگايەكەش خولياى پيشكەوتنە، بۆيە لەو پيناو دەا لەسەر بەتەى سنوورىكى ديار يكارو لە ئازادى بۆ خەلكەكەى بكاتەو، ئىنجا كە ئەمەى كرد ئىدى ھەندى لە خەلكەكە چەوت لە ئازادىكە ھالى دەبن و دەيقۆزیتەو تاوان دەكەن. بەمجۆرە دۆركايم بوونى ديار دەى تاوان لە كۆمەلگايەكدا بە نيشانەى پيشكەوتنى دەزانى، چونكە بەلگەيە لەسەر ھەبوونى ئازادى، ئەو ئازادىەى كە ماىەى پيشكەوتنە.

(ئەكسنىر) پىش ھەمان شت دەلى ديار دەى تاوان ديار دەيەكى كۆمەلەيەتى ھەتمىھو ئاسايى بە ژيانى كۆمەلگاوھ لكاوھو، ھەر وەك چۆن نەخۆشى و مردن لە ژيانى ئادەمىزاددا ھەيە ئەويش ھەمان شت. بەلام ئەم بۆچوونانە ھەرچەندە لايەنگريان ھەين، راستيەكەى ئەويە كە ديار دەى تاوان ديار دەيەكى نامۆيە كۆمەلگا ھەزى لى ناكات و پىي نار ھەت و دلتنەنگە، ئەگەر چىش ديار دەيەكى كۆنەو لە ھەموو كۆمەلگايەكدا ھەبوھو دەبى، بەلام ئەمە ماناي وانىە جىنگەى قبوول و رەزامەندىە، سادەترىن بەلگەش لەسەر ئەمە ئەو راستيەيە كە سەر جەم كۆمەلگا مروپيەكان سزاي تاوانبار انيان داوھ، ئەگەر سزا نەبوايە ئەوا دەبوھ بەلگە لەسەر ئەوھى بە ديار دەيەكى پەسەند زانراوھ.

5. چ بكرى باشە؟

دوای ئەوھى كە زانرا ديار دەى تاوان لە ھەموو كۆمەلگايەكدا ھەبوھو دەبى و، دوای ئەوھش كە ھەندى لە زانايان ديار دەكەيان بە ئاسايى لەقەلەمدا، پرسىار يكى گرنگ لە ھاتە پىشەوھ: ئايا ئەم راستيە نابى و امان لىيكا واز لە توپژىنەوھى ديار دەكە بەننىن و دەستەوئەژنو دانىشىن مادام ھەر لەسەر ھتاوھ دەزانىن پىمان لەناو ناچى؟

لەر استىدا ئىمە نە دەبى ئەو ھەندە گەشبين بىن و پىمان و ابى دەكرى ديار دەكە سەدا سەد بنىر بكرى، نە ئەو ھەندەش رەشبين بىن و پىمان و ابى ھەر گىز ھىچمان پى لەگەلى ناكرى، چونكە ئەگەر چى توپژىنەوھەكانى زانايان لەسەر ئەم ديار دەيە نەبنە مايەى ئەوھى كە بە يەكجارى لەناو بىرىت ئەوا بۆيان ھەيە سنوورى بۆ دابنن يان كەمى بكنەوھ.

6. تاوانناسى:

لەر استىدا ئەوھى پىش نەختىك باسكرا برىتيە لە ئامانجى دوور مەوداى تاوانناسى و تاوانناسان. كەواتە تاوانناسى ھەول دەدات بەشدارى لەو كردو كۆششانة بكات كە بەمەبەستى كەمكر دنەوھى ديار دەى تاوان و سنوور بۆدانانى پەرىا دەكرىن. ئامرازى تاوانناسىش لەم پىناوھدا برىتيە لە بنكۆلىكر دنى سروسى تاك و كۆمەلگا گەرانى بىوچان بەدوای ئەو ھۆو فاكتەر انەى لەدوواھى ئەم ديار دەيە خۆيان ھەشار داوھ، ئاشكراشە كە ئاشنابوون و دەر ككردن بەھۆى ھەر نەخۆشەيەك خالى دەستپىكى چارەسەرى نەخۆشەيەكەيە.

7. ھۆۋ فاکتەرەكانى تاوان چىن؟

كە تاوانناسى بەدۋاى ھۆۋ فاکتەرەكانى تاواندا دەگەرئى، رووبەرۋوى زۆر پىرسىياري گەرە دەبىتەۋە: بۆچى ھەندى خەلك تاوان دەكەن و ھەندىكىتر نايكەن؟ بۆچى ھەندى كەس تاوان دەكات پەشيمان دەبىتەۋە كەچى ھەندىكىتر لايان دەبىتە ئاسايى و ھەر لە گرتوخانە ھاتنەدەر مۇە تاوانىكى تر دەكەن؟ ... ھتد.

ھەندى پىيان وابو تاوان بە مىرات لە باوكانەۋە بۆ نەۋەكانيان بەجى دەمىنى. بەلام بينرا دوو كورى يەك باوك و دايك يەكئىيان تاوانبارىكى نقولايەۋ نەۋە تىران پياۋچاكيكە.

ھەندىكىتر گوتيان نەخىر مەسەلەكە ژىنگەۋ دەورۋوبەرە كە وادەكات ھەندى كەس بەدو ناپەسەند دەرىچن و ھەندەكەى تىرىش سالىح و پەسەند. بەلام بينرا ھەمان ژىنگەۋ دەورۋوبەرە ھەمان بارودوخ و كەشۋەۋا چەند كەسنىكى لى دەژى كەچى ھەندىكىيان چاك و پاك دەبن و ھەندەكەيتىر خراب.

لەۋلاشەۋ ماركسىيەكان گوتيان نە ئەمەيەۋ نە ئەۋ، دياردەى تاوان شوپنەۋارىكە لە شوپنەۋارەكانى سىستەمى سەرمايەدارى و بە نەمانى ئەم سىستەمە ئەۋىش نامىنى. بەلام بينرا لە يەكەتەى شورەۋى تاوان بنبر نەكرا.

ئەۋ بۆچونانە تەنھا چەند نمونەيەك بوون، ئەگىنا دەيان و بگرە سەدان راوبۆچوون و بىردۆزو بىرۆكەى تر لەبارەى شىكرەنەۋەى دياردەى تاوان پىشكەش كراون كە ھەموويان جىگەى خويان لە بابەتەكانى تاوانناسىدا ھەيەۋ دواتر باسيان دەكەين.